

Socialines paslaugas teikiančių įstaigų biudžeto sudarymas ir analizė: globos namų atvejis

Renata Miškinienė
renuke24@gmail.com

Andželika Nariūnaitė
Vilniaus universitetas, Lietuva
andzelika.nariunaite@evaf.stud.vu.lt

Katažyna Basiulis
Vilniaus universitetas, Lietuva
katazyna.basiulis@evaf.stud.vu.lt

Milda Straigė
Vilniaus universitetas, Lietuva
milda.straigė@evaf.stud.vu.lt

Anotacija. Viena pagrindinių socialinės apsaugos funkcijų yra socialinių paslaugų teikimas gyventojams, kuriems tokios paslaugos yra reikalingos. Šiandieninėje visuomenėje poreikis socialinėms paslaugoms turi tendenciją didėti, todėl jas reikia tinkamai finansuoti. Vis dėlto šių paslaugų valdymo ir finansavimo tvarkos problemos nėra pakankamai iširtos. Siekiant šią spragą užpildyti, straipsnyje nagrinėjama socialinių paslaugų finansavimo tvarka, atliekama tokias paslaugas teikiančios įstaigos biudžeto parengimo ir jo vykdymo analizė ir vertinimas. Tyrimo objektu pasirinktas vienos iš socialines paslaugas teikiančių įstaigų – globos namų, 2020–2022 m. biudžetas. Tyrimo tikslas: išnagrinėjus socialinių paslaugų esmę ir jų valdymo bei finansavimo tvarką, įvertinti globos namų biudžeto sudarymo tvarką bei atlikti biudžeto 2020–2022 m. analizę. Tyrimo metu nustatyta, kad globos namų pajamų ir išlaidų biudžeto projektas gana ženkliai skiriasi nuo įstaigos faktinių pajamų ir išlaidų. Atliekant tyrimą atskleistos šių nuokrypių priežastys bei pateikti pasiūlymai biudžeto projekto rengimui tobulinti, siekiant ateityje sumažinti planinių ir faktinių dydžių nuokrypius.

Reikšminiai žodžiai: socialinės paslaugos, globos namai, finansavimas, biudžetas.

JEL klasifikacija: H61, H75.

Budgeting and Analysis of Social Service Providing Institutions: the Case of Care Homes

Renata Miškinienė
renuke24@gmail.com

Andželika Nariūnaitė
Vilnius University, Lithuania
andzelika.nariunaite@evaf.stud.vu.lt

Katažyna Basiulis
Vilnius University, Lithuania
katazyna.basiulis@evaf.stud.vu.lt

Milda Straigė

Vilnius University, Lithuania
milda.straige@evaf.stud.lt

Annotation. One of the main functions of social protection is the provision of social services to people who need them. In today's society, the need for social services tends to increase and needs to be adequately funded. However, the issues of the management and financing of these services have not been sufficiently investigated. In order to fill this gap, this article examines the financing arrangements for social services. It also analyses and evaluates the preparation and implementation of the budget of the institution providing such services. The object of the study is the budget for 2020-2022 of one of the institutions providing social services – care homes. The aim of the study: after examining the nature of social services and the arrangements for their management and financing, to assess the arrangements for preparing the budget of the care home and to analyse its budget for the period 2020-2022. The study found that the projected revenue and cost budget of the care home is quite different from the actual revenue and cost of the institution. The study identified the reasons for these variances and made suggestions for improving the preparation of the budget project with a view to reducing the variances between planned and actual amounts in future.

Keywords: social services, care home, financing, budget.

JEL Code: H61, H75.

Įvadas

Viešojo sektoriaus biudžetas atlieka esminį vaidmenį, kaip pagrindinė finansų valdymo priemonė. Tinkamai parengtas biudžetas yra pagrindas gerinti viešojo administravimo institucijų valdymą, išsaugoti finansinį tvarumą ir užtikrinti veiksmingą viešųjų paslaugų teikimą. Viešojo sektoriaus pajamų ir išlaidų valdymas įgyvendinamas per biudžeto sudarymą, kuris aprėpia tokius uždavinius kaip fiskalinės darnos siekimas, racionalus finansinių išteklių paskirstymas, efektyvus finansinių išteklių panaudojimas. Įvairius viešojo sektoriaus biudžeto sudarymo aspektus nagrinėjo daugelis Lietuvos ir užsienio autorių (Bivainis, Butkevičius, 2002; Davulis, 2007; Butkevičius, 2008; Butkutė, Frolova, 2010; Senda, Skačkauskienė, 2014; Buškevičiūtė, 2015; Dzemydaitė, Pupkutė, 2016; Balkevičius, 2017; Menifield, 2020; Fisher, 2022 ir kt.). Vis dėlto šie autoriai daugiausiai analizavo bendrus biudžeto sudarymo aspektus, tačiau nesigilino į kurios nors konkrečios viešojo sektoriaus srities finansinių išteklių paskirstymo specifiką. Viena iš tokių sričių yra socialinių paslaugų teikimas.

Socialinės paslaugos – viešojo sektoriaus organizacijų teikiamos paslaugos, kuriomis siekiama spręsti tam tikras socialines problemas ir kelti tam tikrų socialinių grupių gerovės lygį. Socialinės paslaugos svarbios silpniems visuomenės nariams, nes jos padeda patenkinti jų gyvybinius poreikius bei sudaryti palankesnes gyvenimo sąlygas. Nors Lietuvoje socialinės paslaugos organizuojamos keliais lygmenimis, tačiau pagrindinė atsakomybė tenka savivaldybėms, vykdančioms socialines programas ir finansuojančioms vis didėjančias socialines išlaidas. Administruoti socialines paslaugas savivaldos lygmeniu yra kur kas lengviau nei nacionaliniu, nes savivaldybė yra arčiausiai bendruomenės ir joje žinomos vietos bendruomenės socialinės problemos, identifikuojamas tikrasis vietos gyventojų poreikis socialinėms paslaugoms, veikia įvairios institucijos ir organizacijos, dirbančios šioje srityje. Socialinių paslaugų sistemos problemas nagrinėja tokie autoriai, kaip antai Marcinkevičienė, Petrauskienė (2007), Žalimienė, Lazutka (2009), Bitinas ir kt. (2010); Ščepkauskaitė (2013), Andrijauskaitė (2015), Gudžinskienė, Gečienė (2018); Žalimienė ir kt. (2019), Žalimienė (2020), Gečienė (2023), Kudukytė-Gasperė (2023) ir kt., tačiau nepakankamai tyrinėta yra socialinių paslaugų finansavimo šioms įstaigoms tvarka. Kaip žinia, poreikis socialinėms paslaugoms turi tendenciją didėti. Tačiau šių paslaugų finansavimo tvarka viešojo sektoriaus biudžetų parengimo kontekste moksliniu aspektu nėra pakankamai ištirta. Visų biudžetinių įstaigų veiklų, taip pat ir socialinių paslaugų teikimo, įgyvendinimui reikalingos pajamos ir išlaidos yra fiksuojamos biudžete. Todėl socialinių paslaugų įstaigų finansavimo tvarka yra vertinama tokių įstaigų biudžetų sudarymo ir jų vykdymo analizės kontekste. Biudžeto

sudarymo tvarkos ir jo vykdymo tyrimas, siekiant įvertinti, ar parengtas biudžetas yra realistinis ir tinkamas, aktualus vertinant visų socialinių paslaugų, tarp jų socialinės globos paslaugų, teikiamų globos namuose, finansavimą. Remiantis LR socialinių paslaugų įstatymu, socialinę globą teikia tos socialinės globos įstaigos, kurių veiklos sritis yra socialinių paslaugų teikimas, o jų teikiama socialinė globa atitinka socialinės globos normas, jos turi licenciją teikti socialinę globą.

Tyrimo objektas: rajono savivaldybės globos namų įstaigos (toliau – Globos namai) 2020–2022 metų biudžetas.

Tyrimo tikslas: išnagrinėjus socialinių paslaugų esmę ir jų valdymo bei finansavimo tvarką, įvertinti Globos namų biudžeto sudarymo tvarką ir atlikti biudžeto 2020–2022 m. analizę.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išnagrinėjus socialinių paslaugų esmę ir jų rūšis, atskleisti socialinių paslaugų įstaigų finansavimo modelius;
- 2) išanalizuoti Globos namų 2020–2022 m. socialinės globos paslaugų finansavimo ir biudžeto sudarymo tvarką;
- 3) atlikti Globos namų 2020–2022 m. pajamų biudžeto sudarymo ir vykdymo analizę;
- 4) atlikti Globos namų 2020–2022 m. išlaidų biudžeto sudarymo ir vykdymo analizę.

Tyrimo metodai: lyginamoji mokslinės literatūros analizė, teisės aktų analizė, dokumentų analizė, dinamikos analizė, struktūros analizė.

1. Socialinės paslaugos: samprata, rūšys ir valdymas

Lietuvos valstybės biudžetą sudaro valstybės ir savivaldybių biudžetai, kurių viena iš funkcijų yra paskirstomoji – tai finansinių išteklių persikirstymas tarp atskirų visuomenės grupių (Levišauskaitė, Rūškys, 2003; Skačkauskienė, 2012; Balkevičius, 2017 ir kt.). Viena iš tokių grupių, kuriai skiriamas biudžeto finansavimas, yra socialinių problemų turintys asmenys, kuriems reikalingos socialinės paslaugos.

Visais laikais, visose visuomenėse buvo ir tebėra socialinių grupių, kurioms bendros socialinės politikos priemonės nedaro reikiamo poveikio. Tokioms socialinėms grupėms pagelbėti ir jas integruoti į visuomenę gali tik individualus socialinis darbas ir socialinių paslaugų sistema (Andrijauskaitė, 2015). Viena pagrindinių socialinės apsaugos funkcijų yra socialinių paslaugų teikimas gyventojams. Jos yra modernios visuomenės veiklos produktas ir atsirado pradėjus tikėti, kad valstybė, kaip socialinė sistema, yra pajėgi spręsti socialines problemas. Todėl, kaip pažymi Marcinkevičiūtė, Petrauskienė (2007), terminas „socialinės paslaugos“ vartotinas, kai kalbama apie šiuolaikinės valstybės pagalbą žmogui, apie vadinamos gerovės valstybės teikiamas socialines garantijas. Pasak Andrijauskaitės (2015), socialinės paslaugos apima visuomeninius veiksmus ir priemones; visuomeniškumas šiuo atveju nurodo tiek subjektą, tiek objektą, t. y. jos teikiamos visuomenės (per bendrai sukauptus resursus) visuomenei (jos daliai, atitinkančiai gavėjų kriterijus), siekiant pagerinti jos kokybę. Žalimienės (2003) teigimu, socialinės paslaugos plačiuoju požiūriu – visuomenei teikiamos paslaugos, kaip antai, švietimo, sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos, sporto, laisvalaikio, kultūros paslaugos. Siauresnė šių paslaugų termino sąvoka – tai paslaugos, kurias teikia šiuolaikinė socialinės apsaugos sistema, apimanti aštuonias socialines rizikas (liga, invalidumas, senatvė, našlystė, šeima/vaikai, nedarbas, būstas, socialinė atskirtis). Andrijauskaitės (2015) požiūriu, plačiaja prasme socialinių paslaugų poreikio išėities tašku tikslinga laikyti tikslą. Socialinės paslaugos įgauna prasmę, kai jas laikome tam tikra veiksmų sistema, t. y. socialinės paslaugos, kaip socialinis faktas apima aibę veiksmų, kuriems realizuoti tarp viešojo valdymo sistemos elementų atsiranda tam tikri ryšiai. Socialinių paslaugų tikslo atsiradimas suponuoja socialinę problemą. Autorės teigimu, siaurąja prasme, socialinė paslauga suprantama kaip visuomenės įgaliotų subjektų nustatyta tvarka atrinktiems visuomenės nariams teikiama nauda, kuri tampa jų nuosavybe ir kuri turėtų pagerinti jų kokybę (veiklos, gyvenimo, savijautos

ir pan.). Socialinės paslaugos gali būti nemokamos arba iš dalies mokamos; viešos ir privačios; apmokamos asmenų arba teikiamos per socialinių paslaugų infrastruktūrą (per valstybinį/savivaldybinį finansavimą); kontraktinės ar nekontraktinės ir pan.

Pažymėtina, kad socialinių paslaugų samprata yra apibrėžiama ir LR socialinių paslaugų įstatyme (2006, akt. red. 2023). Jame nurodoma, kad socialinės paslaugos – tai paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Taip pat nurodomas tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Socialinės paslaugos teikiamos siekiant užkirsti kelią asmens, šeimos, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės socialiniam saugumui užtikrinti.

Socialinės paslaugos pagal teikiamų paslaugų turinį yra įvairios ir gali būti skirstomos į tam tikras grupes. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“, (2006, akt. red. 2023), išskiriamos trys socialinių paslaugų rūšių grupės: 1) prevencinės, 2) bendrosios; 3) specialiosios paslaugos. Pastarojoje grupėje išskiriami du pogrupiai: socialinės priežiūros paslaugos ir socialinės globos paslaugos. Kiekvienoje grupėje pateikiamos konkrečios socialinės paslaugos, kurios šiuo įsakymu klasifikuojamos dar smulkiau pagal tokius kriterijus: apibrėžimas, tikslas, gavėjai, teikimo vieta, paslaugos teikimo trukmė / dažnumas, paslaugos sudėtis ir paslaugas teikiantys specialistai. Priklausomai nuo socialinių paslaugų rūšies, socialinės paslaugos gali būti teikiamos skirtingose socialinių paslaugų įstaigose. Socialinių paslaugų kataloge (*Dėl socialinių paslaugų katalogo...*, 2006, akt. red. 2023) nurodomos tokios socialinių paslaugų įstaigų grupės: stacionarios socialinių paslaugų įstaigos (socialinės globos namai); nestacionarios socialinių paslaugų įstaigos; šeimynos; grupinio gyvenimo namai ir bendruomeniniai vaikų globos namai. Kad visos šios įstaigos galėtų atlikti savo funkcijas ir teikti socialines paslaugas, jos turi būti tinkamai valdomos ir finansuojamos.

Socialinių paslaugų valdymas apima socialinių paslaugų planavimą, organizavimą, kompetencijos pasiskirstymą, socialinių paslaugų kokybės vertinimą, priežiūrą bei kontrolę valstybės ir vietos savivaldos lygmenimis. Pagrindinės socialinių paslaugų valdymo institucijos yra: 1) LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija; 2) apskričių viršininkai; 3) savivaldybės; 4) Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Pasak Ščepkauskaitės (2013) socialinės paslaugos organizuojamos ir teikiamos įvertinus atskirų asmenų, socialinių žmonių grupių, bendruomenės socialinius poreikius ir kuriant socialinių paslaugų tinklą bendruomenėje. Todėl paslaugų teikimas organizuojamas vadovaujantis planavimo, decentralizacijos, bendradarbiavimo, o svarbiausia prieinamumo, ir kitais principais; siekiama užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą asmenims (šeimoms) kuo arčiau jų gyvenamosios vietos. Nors Lietuvoje socialinės paslaugos organizuojamos keliais lygmenimis, tačiau pagrindinė atsakomybė tenka savivaldybėms. Administruoti socialines paslaugas savivaldos lygmenyje yra kur kas lengviau nei nacionaliniu lygiu, nes savivaldybė yra arčiausiai bendruomenės ir joje žinomos vietos bendruomenės socialinės problemos, identifikuojamas tikrasis vietos gyventojų poreikis socialinėms paslaugoms, veikia įvairios institucijos ir organizacijos, dirbančios šioje srityje. Aidukaitė, Bogdanova, Guogis (2012) taip pat pažymi, kad didžiausia atsakomybė už socialinių paslaugų teikimą tenka Lietuvos savivaldybėms: jos rengia socialinių paslaugų teikimo programas ir tiesiogiai teikia gyventojams socialines paslaugas.

Vis dėlto, kai pagrindinė atsakomybė už socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą atiduodama savivaldybėms, tai gali turėti ir neigiamų pasekmių: sumažėja valstybės įtaka ir galimybės kontroliuoti socialinių paslaugų teikiamą kokybę (Andrijauskaitė, 2015). Siekiant išlaikyti socialinių paslaugų kokybę, LR socialinių paslaugų įstatyme (2006, akt. red. 2023) apibrėžiamos savivaldybės kompetencijos teikiant socialines paslaugas. Viena iš kompetencijų yra socialinių paslaugų finansavimo poreikio vertinimas ir nustatymas. Tinkamo socialinių paslaugų finansavimo, kaip vieno iš socialinių paslaugų

kokybę užtikrinančių veiksmų, poreikį savo ataskaitoje „Socialinių paslaugų teikimas ir jų atitiktis gyventojų poreikiams savivaldybėse“ (2021) išskyrė ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vienas iš ataskaitoje teikiamų pasiūlymų yra proaktyviau savivaldybėse planuoti socialines paslaugas ir įgyvendinti su tuo susijusį organizavimą, finansavimą. Todėl dėmesys socialinių paslaugų finansavimui bei socialines paslaugas teikiančių įstaigų biudžeto sudarymui ir jo analizei yra svarbi ir atsakinga tokių įstaigų veiklos sritis.

2. Socialinių globos paslaugų finansavimo savivaldybės įstaigoje modeliai

Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodika (*Dėl socialinių paslaugų finansavimo...*, 2006, akt. red. 2023) reglamentuoja socialinių paslaugų pagal atskiras socialinių paslaugų rūšis finansavimą ir lėšų socialinėms paslaugoms apskaičiavimą, kaip antai socialinės priežiūros finansavimas, socialinės globos finansavimas, lėšų socialinėms paslaugoms apskaičiavimas (perkamu, parduodamu ar finansuojamų prevencinių, bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kaina ir socialinės globos kaina socialinės globos įstaigose). Ši metodika taikoma finansuoti toms socialinėms paslaugoms, kurias planuoja, skiria, poreikį asmeniui (šeimai) nustato savivaldybė ir kurių teikimas yra finansuojamas iš savivaldybės biudžeto ar savivaldybės biudžetui skiriamų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų socialinėms paslaugoms organizuoti. Taigi, socialinės paslaugos yra finansuojamos: iš valstybės, savivaldybių biudžetų lėšų, socialinių paslaugų įstaigų lėšų, Europos Sąjungos struktūrinių fondų, užsienio fondų, paramos, asmens mokėjimo už socialines paslaugas (pačių klientų mokami mokesčiai) ir kitų lėšų.

Kaip minėta, socialinių paslaugų teikimas dažniausiai sutelktas savivaldybėse, kad šios paslaugos būtų labiau prieinamos gyventojams. Socialinių paslaugų finansavimas savivaldybėje, t. y. lėšų skyrimas paslaugų teikėjams, gali būti pagrįstas įstaigos išlaidų padengimu arba paslaugų pirkimu. 1 lentelėje pateikiamas vienos socialinių paslaugų rūšies – *socialinės globos paslaugų* – galimi finansavimo modeliai: 1) socialinės globos įstaigos išlaidų tiesioginiu padengimu arba 2) socialinės globos paslaugų pirkimu.

1 lentelė. Socialinės globos paslaugų finansavimo modeliai

<i>Modelis, pagrįstas įstaigos išlaidų padengimu</i>	<i>Modelis pagrįstas paslaugų pirkimu</i>
Savivaldybės funkcija	
Savivaldybė atlieka tiek paslaugų finansavimo, tiek jų teikimo funkciją (steigia socialinės globos įstaigas ir dengia jų išlaidas, finansuoja nevyriausybinį organizacijų įsteigtas įstaigas)	Savivaldybė yra tik paslaugų pirkėjas, numatantis paslaugų poreikį; paslaugos perkamos iš rinkoje konkuruojančių paslaugų teikėjų
Savivaldybės socialinės globos paslaugų tarnyba pagal numatytą metodiką įvertina kliento savarankiškumą, nustato paslaugos poreikį ir nukreipia klientą į tam tikrą įstaigą	Savivaldybės socialinės globos paslaugų tarnyba pagal numatytą metodiką įvertina kliento savarankiškumą ir paslaugų poreikį, tiek socialinių paslaugų rinką, kad numatytų, kiek reikia finansinių išteklių paslaugoms pirkti
Savivaldybės finansų tarnyba, atsižvelgdama į įstaigų juridinį statusą, vietų jose skaičių, įstaigos darbuotojų darbo užmokestį ir kitus normatyvus, sudaro įstaigų finansavimo (arba rėmimo) biudžetą	Savivaldybės finansų tarnyba sudaro paslaugų krepšelius (pagal paslaugų rūšis, klientų grupes)
Paslaugų teikimo įstaigos juridinis statusas	
Valstybės biudžetinė įstaiga Savivaldybės biudžetinė įstaiga	Savivaldybės viešoji įstaiga Savivaldybės kartu su NVO įsteigta viešoji įstaiga NVO įstaiga Pelno siekianti paslaugų įmonė
Finansavimo pagrindas	

Paslaugas teikiančios įstaigos biudžetas Įstaigos steigimo sutartis Įstaigos rėmimo programa	Paslaugų pirkimo sutartis Paslaugų pirkimo sutartis, sudaryta su kitos savivaldybės viešąja įstaiga
Mokėjimo objektas	
Maitinimas ir kitos tiesioginės vartojimo išlaidos Darbo užmokestis ir socialinis draudimas Komunalinės paslaugos (šildymas, ryšiai ir kt.) Transportas Kitos išlaidos prekėms ir paslaugoms Aprūpinimas įranga, baldais Pastatų išlaikymas	Rinkos analizės pagrindu suderėta rinkos kaina

Šaltinis: Žalimienė, Lazutka, 2009, p. 29

Kaip matyti 1 lentelėje, pirmuoju atveju pagal išlaidų sąmatą, kurioje numatomos įstaigai funkcionuoti būtinos išlaidos, skiriamos lėšos jos veiklai užtikrinti. Toks socialinės globos paslaugų finansavimas tiesiogiai nesiejamas su jų vartotoju, tiksliau, jo poreikiais ir jiems tenkinti reikalingomis paslaugomis. Kitas paslaugų finansavimo būdas – socialinių paslaugų pirkimas – su vartotoju siejamas tiesiogiai: paslauga perkama jos reikalingam asmeniui (ar jų grupei), siekiant patenkinti jo poreikius (Žalimienė, Lazutka, 2009). Taigi, pasak autorių, iki 2006 m. priimto Socialinių paslaugų įstatymo Lietuvoje vyravo vadinamasis biudžetinis socialinės globos paslaugų finansavimas, t. y. šias paslaugas teikiančių įstaigų išlaidų dengimas iš valstybės biudžeto. Socialinės globos paslaugas daugiausia teikė biudžetinės savivaldybių įstaigos. Nevyriausybinų organizacijų viešosios socialinių paslaugų įstaigos gaudavo finansavimą tiesiogiai iš savivaldybės ar valstybės biudžeto. Jis buvo pagrįstas programinio finansavimo principu – iš biudžeto buvo skiriamos lėšos nevyriausybinų organizacijų siūlomoms socialinės globos paslaugų programoms.

2006 m. priimti teisės aktai sudarė prielaidas socialinės globos paslaugas finansuoti remiantis rinkos principais. Patvirtinus socialinių paslaugų finansavimo bei lėšų apskaičiavimo metodiką, buvo apibrėžtos paslaugų pirkimo ir pardavimo sąvokos, nustatyta paslaugų kainos apskaičiavimo tvarka, taip pat patvirtintas socialinių paslaugų katalogas ir socialinės globos normų aprašas. Anot Žalimienės, Lazutkos (2009), visi šie teisės aktai sudaro prielaidas keisti socialinės globos paslaugų finansavimo modelį, t. y. nuo socialinės globos paslaugas teikiančių įstaigų išlaidų dengimo pereiti prie paslaugų pirkimo. Pasak Žalimienės (2006), socialinių paslaugų finansavimo modelio pasikeitimas – mišrios socialinių paslaugų rinkos pradžia. Mišri ekonomika turi dvi principines dimensijas – alternatyvius paslaugų teikėjus ir alternatyvius finansavimo šaltinius. Mišrios socialinių paslaugų rinkos kūrimas akcentuoja pirmiausia vienodas paslaugų teikimo sąlygas ir reikalavimus visiems paslaugų teikėjams. Perėjimas prie mišrios paslaugų rinkos pirmiausia reiškia socialinių paslaugų finansavimo sistemos, numatančios įvairius paslaugų finansavimo būdus, taip pat ir paslaugų pirkimą, sukūrimą. Vienas iš socialinės globos paslaugų finansavimo šaltinių yra paslaugų gavėjo mokamas mokestis. Sprendimas, kiek socialinės globos paslaugos gavėjas turėtų dalyvauti dengiant socialinės globos išlaidas, priklauso nuo įvairių aplinkybių: šalyje taikomų socialinio teisingumo kriterijų ir socialinio teisingumo suvokimo, nuo socialinės globos reikalingų asmenų grupės, nuo valstybės ekonominio pajėgumo aprūpinti nemokamomis socialinės globos paslaugomis ir kt. (Žalimienė, Lazutka, 2009). Socialinės paslaugos yra mokamos paslaugos, tačiau klientai moka už šias paslaugas pagal savo finansines galimybes. Lietuvoje įtvirtinta liberali apmokėjimo sistema, kai vertinant mokėjimo už socialines paslaugas dydį, yra vertinamos tiek paslaugų gavėjo pajamos, tiek turtas (Žalimienė ir kt., 2019).

Lietuvoje kol kas vyrauja valstybės ar savivaldybių įsteigtos biudžetinės ir viešosios socialinės globos paslaugų įstaigos. Savivaldybės atsako už socialinių paslaugų teikimą savo teritorijoje gyvenančioms įvairioms socialinėms grupėms. Joms yra priskirta formuoti socialinių paslaugų teikimo strategiją, rengti ir įgyvendinti socialinių paslaugų teikimo planus bei programas, taip pat teikti socialines paslaugas savo teritorijos gyventojams (Bitinas ir kt., 2010).

Apibendrinant pažymėtina, kad socialinės paslaugos yra viena iš sudėtinių socialinės apsaugos sistemos dalių, kurias teikiant labai svarbų vaidmenį atlieka savivaldybės. Tam, kad socialinių paslaugų įstaigos galėtų atlikti savo funkcijas ir teikti socialines paslaugas, jos turi būti tinkamai valdomos ir finansuojamos. Vienos iš socialinių paslaugų rūšių – socialinės globos paslaugų – finansavimui gali būti taikomi du finansavimo modeliai, vienas jų – paslaugas teikiančių įstaigų finansavimo modelis, kitas – rinkos modelis, kai savivaldybė perka paslaugas iš įstaigų asmeniui (ar jų grupei), siekiant patenkinti jo (jų) poreikius.

3. Tyrimo objektas ir metodika

Empirinio tyrimo objektas yra Globos namų biudžeto sudarymas ir vykdymas. Globos namai – tai stacionari socialinių paslaugų įstaiga, kurios veikla orientuota tenkinti Globos namų gyventojų poreikius, sudaryti Globos namų gyventojams palankias, žmogaus orumą išsaugančias sąlygas, kai jie patys nepajėgūs to pasiekti; taip pat iš dalies pajėgiems Globos namų gyventojams sudaryti sąlygas patiems dalyvauti asmeninių poreikių tenkinime, padėti įveikti socialinę atskirtį; saugoti ir ginti Globos namų gyventojų teises bei interesus. Globos namai yra ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, finansuojamas iš rajono savivaldybės biudžeto ir kitų teisės aktais nustatyta tvarka gautų lėšų. Globos namuose gali gyventi 40 senyvo amžiaus asmenų. Įstaigoje dirba 29 darbuotojai, iš jų 2 priskiriami administracijos, 10 – socialinio darbo ir socialinės priežiūros paslaugų, 10 – sveikatos priežiūros, 4 – maitinimo ir 3 – ūkio personalui.

Rajono savivaldybėje pagal galimybes daugeliui asmenų užtikrinamos kokybiškos socialinės paslaugos, tačiau dažnai savivaldybių finansinės galimybės yra ribotos. Paslaugos organizuojamos ir teikiamos atsižvelgiant į prioritetines paslaugų plėtros kryptis. Globos namai yra biudžetinė įstaiga, todėl visos socialinės paslaugos, kurias teikia Globos namai, yra finansuojamos iš savivaldybės biudžeto, valstybės specialiosios tikslinės dotacijos savivaldybės biudžetui paslaugų asmenims su sunkia negalia teikimui bei gyventojų įmokų už pragyvenimą. Siekiant užtikrinti Globos namų gyventojams visumą socialinių paslaugų labai svarbu parengti tinkamą biudžetą, užtikrinantį visapusišką paslaugų finansavimą. Deja, kiekvienais metais jau parengtą biudžetą tenka ne kartą koreguoti atsižvelgiant į pasikeitusias aplinkybes. Tam, kad ateityje Globos namų biudžetas būtų sudaromas kuo tiksliau ir kuo mažiau koreguojamas, atlikta Globos namų 2020–2022 m. biudžeto sudarymo ir jo vykdymo analizė. Remiantis analizės rezultatais, įvardijamos biudžeto sudarymo problemos ir pateikiami pasiūlymai Globos namų biudžetui tobulinti.

Globos namų biudžeto sudarymo ir jo vykdymo analizės tyrimas buvo atliekama numatytu nuoseklumu. Pirmiausiai buvo analizuojamos Globos namų teikiamos socialinės paslaugos ir jų finansavimo tvarka, siekiant atskleisti, kokias socialines paslaugas teikia Globos namai bei nustatyti, iš kokių finansavimo šaltinių sudaroma socialinių paslaugų kaina. Šiame etape tyrimas atliktas naudojant teisės aktų analizės ir dokumentų analizės metodus. Duomenų šaltiniai yra LR teisės aktai ir rajono savivaldybės bei Globos namų reglamentai ir įsakymai. Tie patys teisės aktų analizės ir dokumentų analizės tyrimo metodai naudoti kitame etape atliekant Globos namų biudžeto sudarymo tvarkos tyrimą. Duomenų šaltiniais tapo rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklės; LR vietos savivaldos įstatymas; LR biudžeto sandaros įstatymas; Finansų ir investicijų skyriaus nuostatos. Toliau buvo atlikta 2020–2022 m. Globos namų *pajamų* biudžeto sudarymo ir jo vykdymo analizė, naudojant dokumentų analizės, struktūros analizės ir dinamikos analizės tyrimo metodus. Struktūros analizės rezultatai atskleidė, kokią dalį Globos namų biudžeto pajamose sudaro rajono savivaldybės ir valstybės biudžeto lėšos bei asmenų mokamas mokestis už socialines paslaugas; dinamikos analizės rezultatų pagalba identifikuoti pajamų biudžeto projekto, patvirtinto biudžeto bei įvykdyto biudžeto sumų pokyčiai, atskleistos šių pokyčių priežastys. Galiausiai buvo atlikta 2020–2022 m. Globos namų *išlaidų* biudžeto sudarymo ir jo vykdymo analizė. Remiantis 2020–2022 m. Globos namų biudžeto planu ir biudžeto vykdymo ataskaitomis atlikta biudžeto išlaidų dinamikos analizė, siekiant nustatyti išlaidų biudžeto projekto, patvirtinto biudžeto ir įvykdyto biudžeto sumų pokyčius, taip pat išlaidų pagal ekonominę klasifikaciją pokyčius bei atkleisti šių pokyčių priežastis. Struktūros analizės rezultatų pagrindu buvo

nustatyta išlaidų finansavimo šaltinių struktūra. Toliau lentelėse ir paveiksluose pateikiami bei analizuojami šių Globos namų duomenys. Globos namų biudžeto sudarymo ir analizės tyrimas pabaigiamas išvadų ir rekomendacijų formulavimu.

4. Tyrimo rezultatai

4.1 Globos namų socialinės globos paslaugų finansavimo ir biudžeto sudarymo tvarkų analizė

Globos namuose teikiamos šios socialinės globos paslaugos: informavimas; konsultavimas; tarpininkavimas ir atstovavimas; apgyvendinimas; maitinimo, sveikatos priežiūros paslaugų (slaugos) organizavimas ir teikimas; socialinių įgūdžių ugdymas, palaikymas ir (ar) atkūrimas; kineziterapija; psichologinė-psichoterapinė pagalba ir jos organizavimas; kasdienio gyvenimo įgūdžių ugdymas ir palaikymas; darbinių įgūdžių ugdymas ir dienos užimtumas; laisvalaikio organizavimas; pagalba rengiantis, maitinantis, prausiantis ir kt.; asmeninės higienos paslaugų organizavimas; kitos paslaugos, reikalingos asmeniui pagal jo savarankiškumo lygį ir poreikius.

Lėšos socialinėms globos paslaugoms apskaičiuojamos vadovaujantis LR Vyriausybės nutarimu „Dėl socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“ (2006). Perkamos (parduodamos) ar finansuojamos socialinės globos kainą sudaro: bendroji socialinės globos lėšų dalis ir kintamoji socialinės globos lėšų dalis (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Socialinės globos paslaugos kainos sandara

<i>Bendrają socialinės globos lėšų dalį sudarančios išlaidos</i>
• socialinių paslaugų įstaigos administracinio, ūkinio ir aptarnaujančiojo personalo darbo užmokestis, valstybinio socialinio draudimo įmokos, darbdavių socialinė parama pinigais, kvalifikacijos kėlimo ir komandiruočių išlaidos; • išlaidos kitoms prekėms (kanceliarinės prekės, spaudiniai ir kitos prekės, susijusios su įstaigos administravimu); • transporto išlaidų dalis, tiesiogiai nesusijusi su socialinės globos teikimu (administracinio, ūkinio ir aptarnaujančiojo personalo transportas); • kitos išlaidos (šildymas, elektra, vandentiekis, kanalizacija, ryšių paslaugos, spaudiniai ir kita).
<i>Kintamąją socialinės globos lėšų dalį sudarančios išlaidos</i>
• profesinių grupių, susijusių su paslaugų teikimu, darbo užmokestis, valstybinio socialinio draudimo įmokos, darbdavių socialinė parama pinigais, kvalifikacijos kėlimo ir komandiruočių išlaidos; • maitinimo išlaidos (jeigu socialinės globos įstaiga teikia asmeniui maitinimo paslaugą); • išlaidos medikamentams; • išlaidos patalynei ir aprangai (trumpalaikiai ir ilgalaikiai socialinei globai); • transporto išlaidų dalis, susijusi su socialinės globos teikimu; • išlaidos kitoms prekėms ir paslaugoms, kurios susijusios su paslaugos gavėjo poreikiais (slaugos, ugdymo, techninės pagalbos priemonės ir kita); • išlaidos socialinei paramai pinigais (vaikų kišenpinigiams mokėti).

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LR Vyriausybės nutarimu „Dėl socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“ (2006)

Ši metodika taikoma finansuoti toms socialinėms paslaugoms, kurias planuoja, skiria, poreikį asmeniui (šeimai) nustato savivaldybė ir (ar) kurių teikimas yra finansuojamas iš savivaldybės biudžeto ar savivaldybės biudžetui skiriamų LR valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų socialinėms paslaugoms organizuoti. Socialinės globos paslaugų kainos nustatomos pagal dvi grupes:

1) *paslaugos kaina suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims*. Ji nustatoma, remiantis dviem šaltiniais. Pirmiausia, tai savivaldybės biudžeto lėšos, kurios skiriamos tiesiogiai pagal biudžetų asignavimų valdytojų patvirtintas programas. Kitas šaltinis, pačios biudžetinės įstaigos lėšos

– pajamos už teikiamas mokamas paslaugas, t. y. asmens mokestis už socialines paslaugas bei slaugos ir priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinės kompensacijos lėšos. Asmens mokesčio už trumpalaikę/ilgalaikę socialinę globą dydis nustatomas atsižvelgiant į asmens pajamas ir turtą. Mokėjimo už ilgalaikę socialinę globą suaugusiam asmeniui dydis per mėnesį neturi viršyti 80 procentų asmens pajamų. Jeigu suaugusio asmens turto vertė didesnė už jo gyvenamosios vietos savivaldybėje nustatytą turto vertės normatyvą, mokėjimo už ilgalaikę socialinę globą suaugusiam asmeniui dydis per mėnesį padidėja vienu procentu, skaičiuojant nuo turto vertės, viršijančios normatyvą;

2) *paslaugos kaina asmenims su sunkia negalia*, papildomai finansuojant valstybės lėšomis už asmenų su sunkia negalia slaugą. Valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų asmeniui su sunkia negalia socialinei globai teikti skiriama lėšų dalis sudaro 7,2 bazinės socialinės išmokos (BSI) dydžio per mėnesį. Socialinės globos teikimo asmeniui su sunkia negalia lėšų dalis, skiriama konkretaus asmens socialinei globai finansuoti, priklauso nuo asmens finansinių galimybių mokėti už socialines paslaugas, įvertintų vadovaujantis mokėjimo už socialines paslaugas tvarkos aprašu (*Dėl mokėjimo už*, 2006), taip pat nuo socialinės globos kainos. Socialinės globos teikimo asmeniui su sunkia negalia lėšos naudojamos finansuoti skirtumą tarp socialinės globos kainos ir asmens mokėjimo už socialines paslaugas.

Rajono savivaldybės tarybos sprendimu patvirtintos Globos namų teikiamų socialinių paslaugų kainos ir jų pokytis per pastaruosius trejus metus, pateikiamas 3 lentelėje.

3 lentelė. **Globos namų teikiamų socialinių paslaugų kaina ir jų pokytis per 2020–2023 m.**

Ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos paslaugos pavadinimas	Paslaugos kaina vienam asmeniui						
	Kaina EUR per mėnesį ir kainos pokytis % palyginti su ankstesniais metais						
	2020 m.	2021 m.		2022 m.		2023 m.	
	EUR	EUR	%	EUR	%	EUR	%
<i>Suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims</i>	569,79	732,00	28,47	841,00	14,89	1090,00	29,61
<i>Suaugusiems ir senyvo amžiaus asmenims su sunkia negalia</i>	716,74	874,00	21,94	955,00	9,27	1290,00	35,08

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis rajono savivaldybės tarybos 2020–2023 m. sprendimais

Kaip matyti 3 lentelėje, Globos namų socialinių paslaugų kainos didėjo visu analizuojamu laikotarpiu. 2020 m. socialinės globos paslaugų kaina suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims buvo 569,79 euro, o 2023 m. jau 1090,00 eurų, t. y. per analizuojamą laikotarpį padidėjo 520,21 euro arba 91,30 proc. Socialinės globos paslaugų kaina suaugusiems ir senyvo amžiaus asmenims su sunkia negalia 2020 m. buvo 716,74 eurų, o 2023 m. – 1290,00 eurų. Šios paslaugos kainos didėjimo pokytis per analizuojamą laikotarpį sudarė 573,26 eurų arba 79,98 proc. Vis dėlto, kaip matyti 3 lentelėje, socialinių globos paslaugų kainos didėjo nevienodai. 2022 m. lyginant su 2021 m. pirmos paslaugos kaina padidėjo 109,00 eurai arba 14,89 proc., o jau lyginant 2023 m. su 2022 m. šios paslaugos kaina padidėjo 249,00 eurai arba 29,61 proc. Antros paslaugos kaina 2022 m. lyginant su 2021 m. išaugo tik 81,00 euru arba 9,27 proc., o jau lyginant 2023 m. su 2022 m. – 335,00 eurai, t. y. apie 35 proc.

Norint atskleisti netolygų socialinių paslaugų kainų didėjimą, toliau atlikta Globos namų biudžeto parengimo tvarkos bei biudžeto pajamų ir išlaidų įvykdymo analizė, nes kiekvienais metais šių paslaugų kaina perskaičiuojama įvertinus patirtas biudžeto išlaidas, jas patvirtinant rajono savivaldybės tarybos sprendimu.

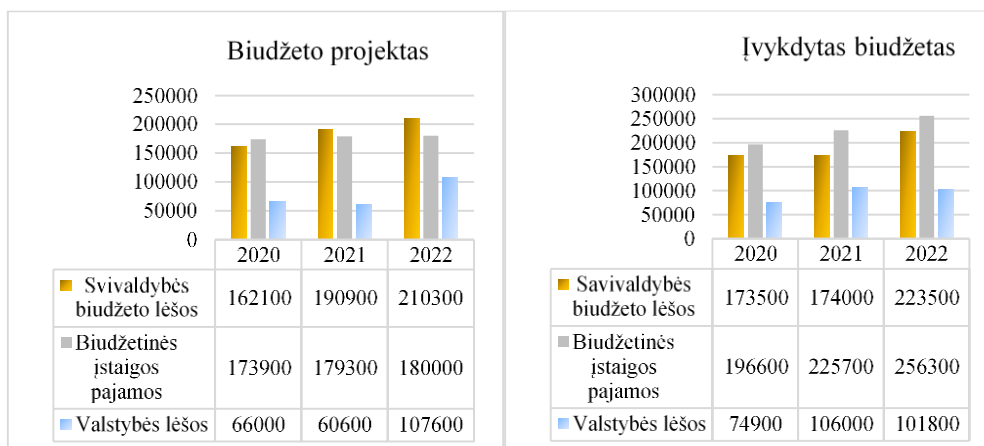
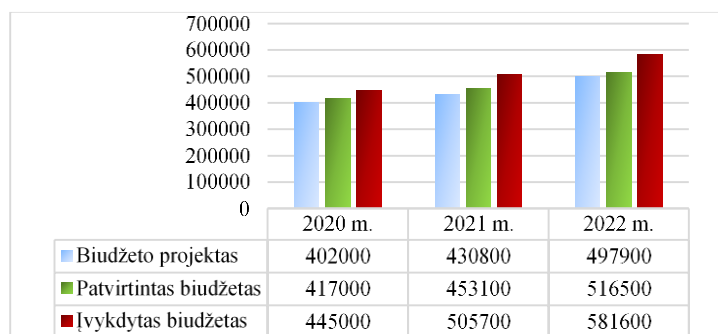
Globos namų biudžeto sudarymas pradedamas nuo biudžeto projekto rengimo. Globos namų biudžeto projektas rengiamas vadovaujantis rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu, kuriame vadovujamasi LR vietos savivaldos įstatymu bei rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėmis, patvirtintomis savivaldybės tarybos sprendimu. Globos namų biudžeto projektai turi būti sudaryti pagal kiekvieną programos finansavimo šaltinį, visus funkcinės ir ekonominės klasifikacijos kodus, metinį biudžetą skirstant ketvirčiais. Lėšos turi būti planuojamos pagal kontingentą, nustatytus normatyvus, patvirtintas išlaidų normas, įkainius ir kitus rodiklius, susijusius su įstaigos veiklos pobūdžiu.

Kartu su programų sąmatų projektais Globos namų valdytojas pateikia programų koordinatoriams įstaigai nustatytus normatyvus, etatų skaičių, tarifacijas arba pareigybių sąrašus su joms priskirtais koeficientais, priedais ir priemokomis, kontingento ir kitus rodiklius, skaičiavimus ir aiškinamuosius raštus, pagrindžiančius lėšų poreikį. Savivaldybės taryba biudžetą patvirtina per du mėnesius nuo valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo įsigaliojimo. Savivaldybės tarybai patvirtinus savivaldybės biudžetą, administracijos direktorius įsakymu patvirtina savivaldybės biudžeto asignavimus pagal priemones. Globos namų valdytojas ne vėliau kaip per 15 darbo dienų po savivaldybės biudžeto patvirtinimo, savivaldybės taryboje patvirtina programų sąmatas pagal priemones, funkcinės ir ekonominės klasifikacijos kodus, sukelia sąmatas į kompiuterinę finansų valdymo sistemą ir pateikia finansų ir investicijų skyriui. Programų sąmatas pasirašo įstaigos vadovas ir buhalteris.

Globos namų valdytojas turi teisę biudžetinais metais vieną kartą per ketvirtį keisti bendros asignavimų sumos ketvirtinį paskirstymą programai vykdyti, suderinę su Finansų ir investicijų skyriumi; įsakymu keisti jų vadovaujamos įstaigos vykdomos programos patvirtintų Savivaldybės biudžeto asignavimų pagal ekonominę klasifikaciją paskirtį, neviršydami patvirtintų tam tikrai programai bendrųjų asignavimų, iš jų darbo užmokesčiui, sumų, jeigu keičiama suma sudaro ne mažiau kaip 100 eurų. Globos namų valdytojas atsako už teisingą programų sąmatų sudarymą ir lėšų naudojimą pagal patvirtintą programos sąmatą ir negali naudoti savivaldybės biudžeto lėšų be patvirtintų programų sąmatų; privalo užtikrinti skirtų savivaldybės biudžeto asignavimų naudojimą pagal tikslingą paskirtį ir pagal patvirtintas programų sąmatas, neviršijant patvirtintų asignavimų sumos; užtikrina programoms vykdyti skirtų lėšų naudojimo teisėtumą, ekonomiškumą, efektyvumą ir rezultatyvumą taip pat atsiskaitymą laiku su darbuotojais, mokesčių administravimo institucijomis, prekių ir paslaugų tiekėjais. Kadangi Globos namų socialinių paslaugų kaina didinama kas metai ir dėl to surenkama vis daugiau pajamų, sudarant biudžetą svarbu kuo tiksliau įvertinti savivaldybės lėšų ir valstybės specialiųjų tikslinių dotacijų asmeniui su sunkia negalia socialinei globai teikti skiriamą finansavimą bei prognozuojamas biudžetinės įstaigos pajamas (asmenų mokėjimus už socialines paslaugas).

4.2 Globos namų 2020–2022 m. pajamų biudžeto sudarymo ir vykdymo analizė

Biudžetinei įstaigai Globos namai, siekiant užtikrinti globos namų gyventojams visumą socialinių paslaugų, numatytų socialinių paslaugų kataloge, yra reikalingi finansiniai ištekliai. Globos namų biudžeto lėšas sudaro: savivaldybės lėšos, valstybės tikslinės dotacijos lėšos ir biudžetinės įstaigos pajamos (asmenų mokėjimas už socialines paslaugas). Biudžetinės įstaigos biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarka įpareigoja asignavimų valdytoją vykdyti patvirtintas programas neviršijant patvirtintų asignavimų sumų. Globos namuose per metus keletą kartų tikslinamas biudžetas. Pagrindinės tikslinimo priežastys: papildomai gauti asignavimai iš savivaldybės biudžeto ar valstybės biudžeto, neplaninės (viršplaninės) surinktos asmenų mokėjimo pajamos už suteiktas socialines paslaugas, jų paskirstymas, sutaupyti lėšų perskirstymas. 1 paveiksle pateikiamas 2020–2022 m. pajamų biudžetas ir jo įvykdymas.

1 pav. **Globos namų 2020–2022 m. pajamų biudžeto ir jo vykdymo sumų kitimas (tūkst. EUR)**

Šaltinis: sudaryta autorių

Kaip matyti 1 paveiksle, 2020 m. biudžeto projekte (parengtas 2019 m. 10 mėn.) buvo suplanuota gauti 402 tūkst. eurų pajamų. Patvirtintame biudžete planas buvo padidintas 3,73 proc. (15 tūkst. eurų) ir jau sudarė 417 tūkst. eurų. Įvykdyta (faktiškai gauta) 445 tūkst. eurų, taigi biudžeto pajamų planą, lyginant su biudžeto projektu, įstaiga įvykdė 110,7 proc. Per 2020 m. patikslintos ir įvykdytos biudžeto pajamos padidėjo 10,7 proc. arba 43 tūkst. eurų daugiau nei planuota, iš jų: savivaldybės lėšų 11,4 tūkst. eurų, valstybės lėšų 8,9 tūkst. eurų. Įstaiga gavo daugiau pajamų už teikiamas paslaugas 22,7 tūkst. eurų iš kurių 4,9 tūkst. eurų sudaro ankstesnių metų nepanaudotas likutis.

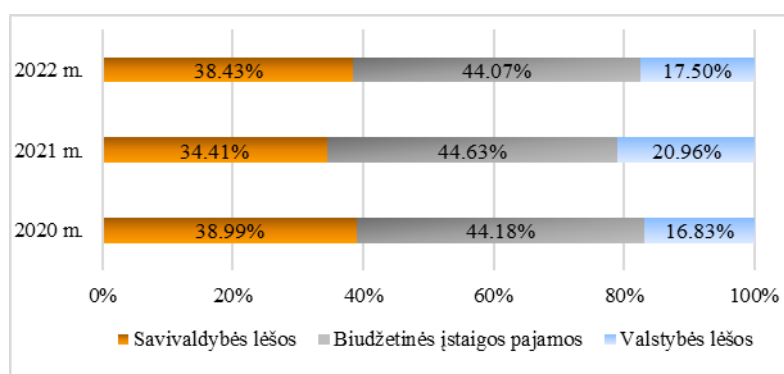
2021 m. biudžeto projekte buvo numatyta surinkti 430,8 tūkst. eurų biudžeto pajamų, patikslintas planas patvirtintame biudžete 453,1 tūkst. eurų, įvykdyta 505,7 tūkst. eurų. Globos namų įstaiga faktiškai gavo 74,9 tūkst. eurų daugiau nei buvo planuota biudžeto projekte. Savivaldybės biudžeto lėšų sumažėjo 16,9 tūkst. eurų ir buvo grąžinta į rajono savivaldybės išdą. Papildomai daugiau 46,4 tūkst. eurų gauta įstaigos pajamų, iš kurių 12,7 tūkst. eurų sudaro ankstesnių metų nepanaudotas likutis, taip pat 45,4 tūkst. eurų daugiau gauta ir valstybės lėšų. Įstaiga planą įvykdė 117,39 proc. arba 17,39 proc. daugiau nei buvo planuota biudžeto projekte.

Didžiausias nuokrypis nuo planuotų pajamų biudžeto projekte ir nuo faktiškai gautų pastebimas 2022 metais. Buvo suplanuota 497,9 tūkst. eurų, įvykdymas 581,6 tūkst. eurų, t. y. surinkta 83,7 tūkst. eurų arba 16,81 proc. daugiau nei buvo planuota. 2022 m. patvirtintame biudžete pajamų planas padidėjo 3,74 proc. ir sudarė 516,5 tūkst. eurų. Per 2022 m. papildomai daugiau gauta nei planuota ir savivaldybės biudžeto lėšų – 13,2 tūkst. eurų, taip pat įstaigos pajamų už paslaugas – 76,3 tūkst. eurų, iš kurių 14,6 tūkst. eurų sudaro ankstesnių metų nepanaudotas likutis. Valstybės lėšų suma lyginant su biudžeto projektu sumažėjo 5,8 tūkst. eurų ir buvo grąžinta į rajono savivaldybės išdą.

2020–2022 m. visu analizuojamu laikotarpiu biudžeto pajamų įvykdyta (faktiškai gauta) daugiau nei planuota biudžeto projekte 201,6 tūkst. eurų, iš jų: savivaldybės biudžeto lėšų 7,7 tūkst. eurų, įstaigos pajamų 145,4 tūkst. eurų ir valstybės lėšų 48,5 tūkst. eurų.

Prie planuojamų pajamų biudžeto projekte ir faktinių pajamų neatitikimo prisidėjo asmenų, gyvenančių įstaigoje, mokėjimas už suteiktas socialines paslaugas, kadangi: 1) kiekvienais metais indeksuojamos pensijų išmokos; 2) nuolat didėjo slaugos ir priežiūros tikslinės kompensacijos bazės dydis; 3) visu analizuojamu laikotarpiu buvo nepanaudotos įstaigos pajamos už teikiamas socialines paslaugas, kurios persikėlė į kitus metus, dėl to biudžeto pajamų planas buvo tikslinimas; 4) rajono savivaldybės tarybos sprendimu patvirtintos Globos namų teikiamų socialinių paslaugų kainos buvo didinamos kas metai visu analizuojamu laikotarpiu. Dėl šios priežasties savivaldybės ir valstybės biudžeto faktinės pajamos buvo didesnės nei planinės biudžeto projekte.

Siekiant detaliau atskleisti Globos namų planinių ir faktinių biudžeto pajamų pokyčių priežastis, toliau atlikta pajamų struktūros analizė. 2 paveiksle pateikiama 2020–2022 m. įstaigos biudžeto faktinių pajamų struktūra.

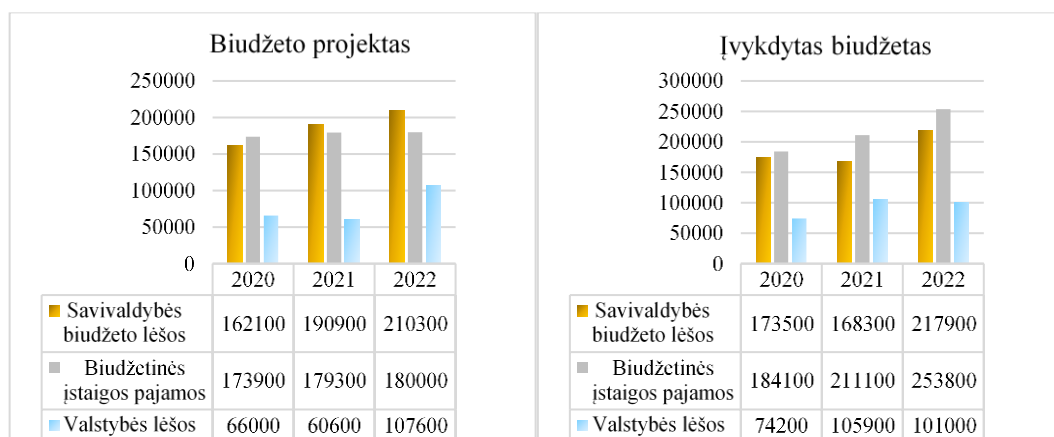
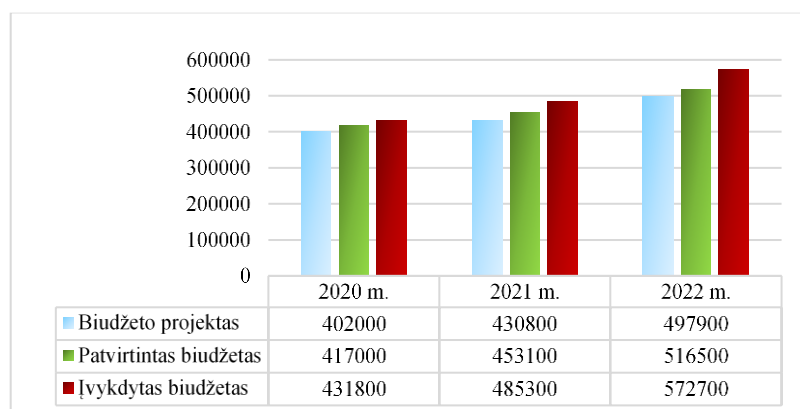
2 pav. **Globos namų 2020–2022 m. faktinių biudžeto pajamų struktūra**

Šaltinis: sudaryta autorių

Kaip matoma 2 paveiksle, Globos namų faktinių biudžeto lėšų sudedamųjų dalių lyginamasis svoris nėra vienodas. 2020–2022 m. analizuojamu laikotarpiu savivaldybės biudžeto lėšos sudarė nuo 34,41 proc. iki 38,99 proc. (vidutiniškai 37,28 proc. visu analizuojamu laikotarpiu), kas yra daugiau nei trečdalis visų įstaigos pajamų. Valstybės biudžeto lėšoms tenka mažiausia įstaigos pajamų dalis – nuo 16,83 proc. iki 20,96 proc., visu analizuojamu laikotarpiu (vidutiniškai 18,43 proc. visų įstaigos biudžeto lėšų). Valstybės lėšas sudarė valstybės specialioji tikslinė dotacija, skirta asmeniui su sunkia negalia socialinei globai teikti. Didžiausia lėšų dalis įstaigos biudžeto struktūroje yra biudžetinės įstaigos pajamos, kurios 2020–2022 m. vidutiniškai sudarė 44,29 proc. Šias lėšas sudarė gyventojų mokestis už ilgalaikę socialinę globą, turto mokestis bei slaugos ir priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinės kompensacijos lėšos. Didesnė įstaigos lėšų dalis bendroje lėšų struktūroje užtikrina didesnę įstaigos savarankiškumą. Svarbu paminėti, kad daugiau kaip pusę biudžetinių įstaigų lėšų (apie 58 proc.) sudaro gyventojų asmens pajamos (pensijų išmokos). Slaugos ir priežiūros tikslinės kompensacijos pajamos analizuojamu laikotarpiu sudaro vidutiniškai 33,92 proc. visų pajamų. Kitos pajamos (1 proc. turto mokestis, kuris skaičiuojamas nuo turto vertės, viršijančios nustatytą rajono savivaldybės normatyvą, sudaro mažą lyginamąją pajamų dalį). 2020 m. jis buvo apie 5 proc., o 2021–2022 m. laikotarpiu šios pajamos apimtis bendroje lėšų struktūroje išaugo iki 8,5 proc.

4.3 Globos namų 2020–2022 m. išlaidų biudžeto sudarymo ir vykdymo analizė

Numatytos pajamos ne visada sutampa su išlaidomis, nes išlaidos turi tendenciją kasmet didėti. Siekiant nustatyti, kokios išlaidos didėjo labiausiai ir kokie veiksniai tam turėjo didžiausią įtaką, atlikta išlaidų struktūros ir dinamikos analizė. 3 paveiksle pateikti globos namų 2020–2022 m. išlaidų biudžeto ir jo vykdymo sumų dinamikos analizės rezultatai.

3 pav. Globos namų 2020–2022 m. išlaidų biudžeto ir jo vykdymo sumų kitimas (tūkst. EUR)

Šaltinis: sudaryta autorių

Kaip matoma 3 paveiksle, visu analizuojamu laikotarpiu išlaidų biudžeto projektas ir patvirtintas biudžetas buvo mažesni nei jo įvykdymas. Didesnes faktines išlaidas lėmė didesnės kiekvienų metų faktinės pajamos. Kiekvienų metų išlaidų įvykdymo, lyginant su biudžeto projektu pokytis, pagal atskirus ekonominės klasifikacijos straipsnius pateiktas 4 lentelėje.

4 lentelė. Globos namų išlaidų biudžeto ir jo vykdymo pokyčių sumos pagal ekonominę klasifikaciją (tūkst. EUR)

Ekonominė klasifikacija	Metai		
	2020 m.	2021 m.	2022 m.
Darbo užmokestis ir socialinis draudimas	43,5	39,7	53,2
Mityba	(0,7)	(3,4)	8,4

Medikamentai	(5,0)	3,6	(3,6)
Ryšiai	0,1	(0,1)	0
Transportas	(0,2)	(0,5)	2,9
Apranga ir patalynė	(1,2)	2,0	0,9
Paprastasis remontas	0,7	0,3	0
Kvalifikacija	(0,7)	0,5	0,1
Komunalinės paslaugos	0,3	(0,9)	7,7
Informacinės technologijos	0,1	0,8	0,3
Kitos prekės ir paslaugos	10,4	11,3	4,1
Darbdavio socialinė parama	1,5	0	0,8
Mašinos ir įrengimai	(19,0)	1,2	0
Viso pokytis	29,8	54,5	74,8

Šaltinis: sudaryta autorių

Kaip matyti 4 lentelėje visu analizuojamu laikotarpiu pastebimi žymūs nuokrypiai tarp daugumos išlaidų biudžeto projekto ir įvykdyto biudžeto straipsnių. Tačiau didžiausia papildomai patirtų išlaidų dalis per 2020–2022 m. buvo skirta darbo užmokesčiui ir socialiniam draudimui apmokėti. Toks ženklus nuokrypis susidarė todėl, kad rengiant išlaidų biudžeto projektą neįvertinami ateinančių metų, kuriems tvirtinamas biudžetas, minimalios mėnesinės algos dydžio bei pareiginės algos bazinio dydžio, atitinkamai ir išlaidų socialinio draudimo įmokoms, pasikeitimai, o vadovaujamosi tų metų teisės aktais, kada rengiamas biudžetas.

Toliau buvo detalai analizuojama visų faktinių išlaidų sudėtis, dinamika ir struktūra tiek pagal ekonominę klasifikaciją, tiek pagal finansavimo šaltinius. 5 lentelėje pateikiama 2020–2022 m. faktinių išlaidų pagal ekonominę klasifikaciją sudėtis bei jų dinamika.

5 lentelė. **Globos namų 2020–2022 m. išlaidų pagal ekonominę klasifikaciją dinamikos analizė**

Ekonominė klasifikacija	Metai						
	Išlaidos EUR			Pokytis EUR		Pokytis %	
	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2021 m.	2022 m.	2021 m.	2022 m.
Darbo užmokestis ir socialinis draudimas	323 700	369 300	441 900	+45 600	+72 600	+14,09	+19,66
Mityba	46 300	44 700	51 600	–1 600	+6 900	–3,46	+15,44
Medikamentai	13 900	16 600	11 700	+2700	–4 900	+19,42	–29,51
Ryšiai	900	700	800	–200	+100	–22,22	+14,29
Transportas	1 000	1 100	4 300	+100	+3 200	+10,00	+291,00
Apranga ir patalynė	4 800	5 100	5 200	+300	+100	+6,25	+1,96
Paprastasis remontas	1 700	300	0	–1 400	–300	–82,35	–100,00
Kvalifikacija	900	1 500	1 700	+600	+200	+66,67	+13,33
Komunaliniai	14 500	14 800	27 200	+300	+12 400	+2,07	+83,78

Informacinės technologijos	900	1 800	1 300	+900	-500	+100,00	-27,78
Kitos prekės ir paslaugos	20 700	23 300	24 600	+2 600	+1 300	+12,56	+5,58
Darbdavio socialinė parama	1 500	1 200	2 400	-300	+1 200	-20,00	+100,00
Mašinos ir įrengimai	1 000	4 900	0	+3 900	-4 900	+390,00	+100,00

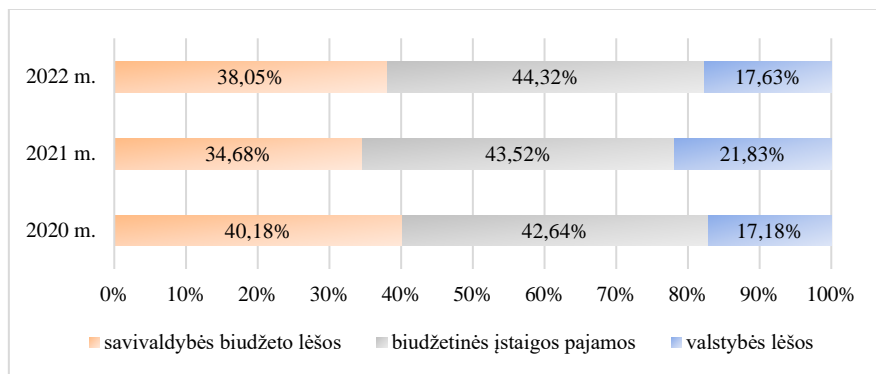
Šaltinis: sudaryta autorių

Darbo užmokesčio ir socialinio draudimo faktinės išlaidos 2021 m., palyginti su 2020 m., padidėjo 45,6 tūkst. eurų arba 14,09 proc. Palyginus 2022 m. su 2021 m. matome, kad šios išlaidos dar labiau padidėjo – 72,6 tūkst. eurų arba 19,66 proc. Pirmiausia tokį pokytį lėmė tai, kad visu analizuojamu laikotarpiu didėjo minimalus mėnesinis atlyginimas, 2020 m. jis buvo 607 eurai, 2021 m. – 642 eurai, 2022 m. – 730 eurai. Biudžetinių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo dydžiai ir sąlygos yra nustatyti LR valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo įstatyme. Globos namų biudžetinės įstaigos darbuotojų pareiginė alga apskaičiuojama atitinkamą pareiginės algos koeficientą dauginant iš bazinio dydžio. Kiekvienais metais nustatomas pareiginės algos (atlyginimo) bazinis dydis, atsižvelgiant į praėjusių metų vidutinę metinę infliaciją (skaičiuojant nacionalinį vartotojų kainų indeksą) ir kitų vidutinio darbo užmokesčio viešajame sektoriuje dydžiui bei kitimui poveikį turinčių veiksnių įtaką. 2020 m. pareiginės algos bazinis dydis buvo 176 eurai, 2021 m. – 177 eurai, 2022 m. – 181 eurai. Pareiginės algos koeficientai visu analizuojamu laikotarpiu kas metai buvo didinami, 2020 m. socialinių paslaugų srities darbuotojams nustatyti *minimalieji* pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientai buvo didinami 20 proc., o 2021–2022 m. 30 proc.

Mitybos išlaidos 2021 m. palyginus su 2020 m. sumažėjo 3,5 proc., tačiau 2022 m. lyginant su 2021 m. matomas 15,44 proc. mitybos išlaidų augimas. Tam įtakos turėjo Lietuvos ekonominė situacija ir maisto produktų kainų didėjimas. Medikamentų išlaidos 2021 m. lyginant su 2020 m. padidėjo beveik 20 proc., o 2022 m. šios išlaidos sumažėjo beveik 30 proc. Pokyčius lėmė Globos namuose gyvenančių gyventojų, kuriems didžioji dalis medikamentų ir slaugos priemonių yra kompensuojama, kaita.

Komunalinių paslaugų išlaidos 2021 m. didėjo nežymiai, tik apie 2 proc., tačiau 2022 m., palyginus su 2021 m., šios išlaidos išaugo beveik dvigubai. Tam įtakos turėjo išaugusios energijos išteklių – šilumos ir elektros kainos. Elektros kainos padidėjo beveik tris kartus, kadangi įstaigos pasirinkto plano kaina yra susieta su besikeičiančiomis elektros biržos kainomis. Centralizuoto šildymo kaina padidėjo du kartus. Informacinių technologijų išlaidos 2021 m. didėjo taip pat du kartus – nuo 900 iki 1800 eurų, kadangi įstaiga įsigijo nešiojamąjį kompiuterį ir spausdintuvą. Kvalifikacijos išlaidos 2021 m. padidėjo dviem trečdaliais, palyginti su 2020 m., tačiau vertine išraiška pokytis nėra ženklus – 600 eurų. Išlaidos padidėjo, nes vyko socialinių darbuotojų ir administracijos personalo dėl viešųjų mokymai. Darbdavio socialinė parama 2021 m. lyginant su 2020 m. sumažėjo penktadaliu, o 2022 m., lyginant su 2021 m., padidėjo dvigubai. Tam įtakos turėjo darbuotojų nedarbingumo pažymėjimai ir 2022 m. išmokėta minimalios mėnesinės algos dydžio materialinė pašalpa darbuotojui. Kitų mašinų ir įrengimų išlaidos 2021 m. padidėjo beveik keturis kartus, kadangi įstaiga įsigijo skalbimo mašiną, skalbinių džiovyklę ir televizorių. Transporto išlaidos analizuojamu laikotarpiu žymiai padidėjo tik 2022 m., nes buvo remontuojamas automobilis.

Vertinant Globos namų išlaidų biudžeto vykdymą pagal biudžeto lėšų panaudojimą matyti, kad biudžeto išlaidų lėšų panaudojimo sudedamųjų dalių lyginamasis svoris nėra vienodas (žr. 4 pav.).

4 pav. **Globos namų 2020–2022 m. faktinių biudžeto išlaidų pagal biudžeto lėšų panaudojimą struktūros analizė**

Šaltinis: sudaryta autorių

Kaip matoma 4 paveiksle, analizuojamu 2020–2022 m. laikotarpiu savivaldybės biudžeto lėšų dalis išlaidoms kas metai svyruoja – didžiausia dalis buvo 2020 m. (40,18 proc.), mažiausia – 2021 m. (34,68 proc.). Didžioji išlaidų dalis padengiama iš biudžetinės įstaigos pajamų, kurių dalis bendrose išlaidose kas metai didėja ir vidutiniškai sudaro 43,48 proc. visu analizuojamu laikotarpiu. Valstybės biudžeto lėšos 2020–2022 m. Globos namų išlaidų struktūroje sudaro mažiausią dalį, vidutiniškai 18,88 proc. Pažymėtina, kad nors 2020 m. biudžeto pajamų struktūroje savivaldybės lėšos sudarė 38,99 proc., tačiau išlaidų struktūroje – 40,18 proc., kadangi įstaigos pajamos už suteiktas socialines paslaugas užima biudžeto išlaidų struktūroje mažesnę dalį (42,64 proc.), nei biudžeto pajamų struktūroje (44,18 proc.).

4.4 Globos namų 2020–2022 m. biudžeto sudarymo ir vykdymo tyrimo rezultatų apibendrinimas

Kaip matyti iš atliktos 2020–2022 m. Globos namų pajamų ir išlaidų biudžeto sudarymo ir vykdymo analizės, biudžeto projektas ir įvykdytas biudžetas skiriasi reikšmingai; metų eigoje biudžeto pajamų ir išlaidų sąmatos buvo tikslinamos rajono savivaldybės taryboje, nes pajamų buvo surinkta daugiau nei planuota, kaip ir išlaidų patirta daugiau nei numatyta biudžeto projekte.

Atlikus Globos namų 2020–2022 m. pajamų biudžeto tyrimą pastebima, kad 2020 m. biudžeto pajamos buvo didesnės 10,70 proc., nei buvo planuota biudžeto projekte. 2021 m. šis skirtumas buvo didžiausias ir sudarė 17,39 proc. 2022 m. pajamų surinkta 16,61 proc. daugiau nei buvo planuota biudžeto projekte. Vidutiniškai visu analizuojamu laikotarpiu pajamų biudžeto projekto ir įvykdymo neatitikimas siekė beveik 15 proc. Siekiant ateityje šį neatitikimą sumažinti, sudarant biudžeto projektą svarbu kuo tiksliau prognozuoti biudžetinių įstaigų pajamų surinkimą už teikiamas socialines paslaugas, kadangi šios lėšos įstaigos pajamų struktūroje sudaro didžiausią dalį visų pajamų. Siūlytina pajamų biudžetą prognozuoti 15 proc. didesnę nei numatyta rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėse. Toks pasiūlymas grindžiamas tuo, kad prognozuojamų surinkti pajamų dydis yra pateikiamas finansų skyriaus darbuotojams beveik pusmetis iki projekto sudarymo. Tačiau per likusį laiką įvyksta įvairių pokyčių, pirmiausiai, kaip taisyklė, metų pabaigoje indeksuojamos gyventojų pensijos, slaugos ir priežiūros tikslinių kompensacijų baziniai dydžiai taip pat kinta į didesnę pusę. Todėl, pradėjus vykdyti biudžetą, faktinės biudžetinės įstaigos pajamos dėl šių ir kitų dydžių padidėjimų, taip pat tampa didesnės. Įtraukus šį tikėtiną padidėjimą dar pajamų biudžeto projekto procese, skirtumas tarp suplanuotų ir faktinių biudžetinės įstaigos pajamų būtų mažesnis.

Atlikus Globos namų 2020–2022 m. išlaidų biudžeto tyrimą pastebima, kad 2020 m. biudžeto išlaidos buvo didesnės 7,74 proc. nei buvo planuota biudžeto projekte. Kitais metais šis skirtumas vis didėjo: 2021 m. išlaidų įvykdyta daugiau nei planuota 12,65 proc., o 2022 m. – 15,02 proc. Vidutiniškai

analizuojamu laikotarpiu išlaidų buvo patirta daugiau nei planuota biudžeto projekte beveik 12 proc. Globos namų įstaigoje 2020–2022 m. didžiausias neatitikimas tarp išlaidų biudžeto projekto ir įvykdyto biudžeto yra darbo užmokesčio ir socialinio draudimo išlaidų straipsnyje. Biudžeto projektas sudaromas remiantis darbo užmokesčio dydžiais, kurie galioja jo sudarymo metu. Tačiau būtų tikslinga atsižvelgti į Vyriausybės įstatymų ir teisės aktų projektus būsimiems biudžetiniams metams. Šiuose teisės aktų projektuose yra numatyti tokie dydžiai kaip antai minimali mėnesinė alga, pareiginės algos bazinis dydis ir pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientų dydžiai, kurie kas metai yra didinami. Taip pat tikslinga atsižvelgti į numatomus ekonominių veiksnių pokyčius, kadangi išlaidas, pavyzdžiui, stipriai veikia metinės infliacijos didėjimas. 2022 m. jis turėjo didelę įtaką Globos namų biudžeto išlaidoms: sparčiai kylančios kainos padidino mitybos, transporto, o ypač komunalinių paslaugų išlaidas. Todėl ne visai tinkama sudaryti biudžeto projektą planuojant išlaidas pagal praėjusių metų faktines išlaidas, kaip nurodyta rajono savivaldybės biudžetinių įstaigų biudžeto projekto tvarkos apraše. Be to, kai kurios išlaidos planuojamos pagal įstaigai patvirtintus normatyvus, kurie tvirtinami savivaldybės taryboje tik kas keletą metų. Dėl to pastebimi reikšmingi išlaidų biudžeto projekto ir faktinių išlaidų neatitikimai, nes neįvertinami mitybos, medikamentų, aprangos, patalynės bei kitų prekių kainų pokyčiai. Neįvertinus šių kainų pokyčių ir nepatvirtinus savivaldybės taryboje įstaigai naujų normatyvų, biudžeto projekte šioms išlaidoms suplanuojama mažiau lėšų, nei patiriama.

Atlikta Globos namų biudžeto tvarkos, sudarymo ir vykdymo analizė atskleidė pagrindinius socialines globos paslaugas teikiančios įstaigos biudžeto sudarymo trūkumus, kuriems sumažinti, pateikti pasiūlymai.

Išvados

1. Socialinės paslaugos gali būti apibrėžiamos tiek plačiuoju, tiek siauroju požiūriais, tačiau visoms šioms paslaugoms būdingi tokie bruožai: teikiamos šiuolaikinės socialinės apsaugos sistemoje; siekia spręsti asmens ar jų grupės problemas, gerinti jų charakteristikas; poreikis identifikuojamas valstybės/savivaldybės ar jų įgaliotų subjektų; jos yra nemokamos ar tik iš dalies mokamos. Lietuvoje socialinės paslaugos skirstomos į prevencines, bendrąsias ir specialiąsias. Finansuojant socialines paslaugas, didžiausia atsakomybė atitenka vietos savivaldybėms. Šios paslaugoms finansuoti gali būti taikomi du modeliai: vienas iš jų orientuotas į lėšų skyrimą socialines paslaugas teikiančiai įstaigai užtikrinti jos veiklą; kitas modelis – paslaugų pirkimas, kai lėšos skiriamos asmeniui, paslaugos gavėjo poreikiams tenkinti.

2. Globos namuose teikiamos dvi skirtingos socialinių paslaugų grupės: 1) paslaugos suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims, kurios finansuojamos iš savivaldybės biudžeto ir Globos namų gaunamų įstaigos pajamų už suteiktas socialines paslaugas; 2) paslaugos asmenims su sunkia negalia, papildomai finansuojamos iš savivaldybės biudžetui skiriamų valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų už asmenų su sunkia negalia slaugą. Globos namų biudžeto projektas rengiamas vadovaujantis LR teisės aktais ir rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėmis, patvirtintomis rajono savivaldybės tarybos sprendimu. Biudžeto sąmatų projektai turi būti sudaryti pagal kiekvieną programos finansavimo šaltinį, visus funkcinės ir ekonominės klasifikacijos kodus, metinį biudžetą skirstant ketvirčiais. Lėšos turi būti planuojamos pagal kontingentą, nustatytus normatyvus, patvirtintas piniginių ir natūrinių išlaidų normas, įkainius ir kitus rodiklius, susijusius su įstaigos veiklos pobūdžiu.

3. Atlikus Globos namų 2020–2022 metų pajamų biudžeto analizę, nustatyta, kad didžiausią pajamų dalį Globos namų įstaigoje sudaro biudžetinės įstaigos pajamos už teikiamas socialines paslaugas, o tai rodo įstaigos finansinį savarankiškumą. Antroji pagal dydį struktūrinė pajamų dalis – savivaldybės biudžeto lėšos, mažiausią pajamų struktūros dalį sudaro valstybės lėšos, skirtos asmenų su sunkia negalia socialinei globai teikti. 2020–2022 m. faktiškai gautų pajamų buvo gauta daugiau nei patirta išlaidų. Pajamos priklauso nuo asmenų gyvenančių įstaigoje ir jų kaitos, nes kiekvieno gyventojų pajamos skirtingos, o tai lemia, kiek įstaiga surenka pajamų už teikiamas socialines paslaugas. Taip pat nuo to, kiek gyventojų yra su sunkia negalia už kuriuos gaunama valstybės tikslinė dotacija. Globos

namų biudžetas planuojamas pagal ekonominės klasifikacijos išlaidų straipsnius, atsižvelgiant į praėjusių metų išlaidas, dėl to metinis Globos namų pajamų biudžetas kiekvienais metais buvo planuojamas netiksliai, planinių ir faktinių pajamų nuokrypiai siekia beveik 15 proc. visos biudžeto pajamų apimties.

4. Atlikus Globos namų 2020–2022 metų išlaidų biudžeto analizę, nustatyta, kad didžiausia pajamų dalis yra skiriama darbo užmokesčio ir socialinio draudimo išlaidoms. Išlaidos mitybai, medikamentams ir kitoms paslaugoms sudaro ženkliai mažesnę Globos namų išlaidų dalį. Biudžeto išlaidos planuojamas pagal praėjusio laikotarpio faktines išlaidas, neįvertinus kainų didėjimo galimybes. Darbo užmokesčio ir socialiniam draudimo išlaidos planuojamos biudžeto rengimo metu galiojančiais teisės aktais, neatsižvelgiant į planuojamiems biudžetiniams metams jau numatytus darbo užmokesčio pasikeitimus. Dėl to biudžeto išlaidų paklaida siekia beveik 12 proc. visos biudžeto išlaidų apimties.

Literatūra

- Aidukaitė, J.; Bogdanova, N.; Guogis, A., 2012. *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras. Prieiga per: <https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2019/04/Geroves_valstybes_kurimas_visas.pdf>.
- Andrijauskaitė, L., 2015. *Socialinių paslaugų sistema Lietuvoje viešojo valdymo modernizavimo kontekste*. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/14401>>.
- Balkevičius, A., 2017. *Biudžeto ir rizikos valdymas*. Vilnius: Valstybės įmonė registrų centras. Prieiga per: <Artūras_Balkevičius_Biudžeto_rizikos_valdymas.pdf (registrucentras.lt)>.
- Bitinas, A.; Guogis, A.; Migun, L.; ir Važgytė, G., 2010. Socialinių paslaugų administravimo tobulinimas Lietuvos savivaldybėse: Vilniaus ir Varėnos rajonų atvejų tyrimai. *Socialinės gerovės tyrimai*. 9(1), 18–26. Prieiga per: <<https://ojs.mruni.eu/ojs/social-inquiry-into-well-being/article/view/943>>.
- Bivainis, J.; Butkevičius, A., 2002. Nacionalinio biudžeto išlaidų planavimas. *Pinigų studijos*. 4, 20–36. Prieiga per: <<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367159771335/>>.
- Buškevičiūtė, E. 2015. *Viešieji finansai*. Kaunas: Technologija.
- Butkevičius, A., 2008. *Nacionalinio biudžeto išlaidų planavimo pagrįstumo didinimas*. Daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Prieiga per: <<https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1726402/datastreams/MAIN/content>>.
- Butkutė, D.; Frolova, R., 2010. Valstybės biudžeto pajamų surinkimo ir išlaidų paskirstymo analizė. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos*. 222–230. Prieiga per: <<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367173579968/>>.
- Davulis, G., 2007. The analysis of finance system of Lithuanian local authorities. *Intelektinė ekonomika*. 1, 29–39. Prieiga per: <<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367164398589/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content>>.
- Dėl socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo*, 2006 (galiojanti suvestinė redakcija 2023.05.03). Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 978. Prieiga per: <978 Dėl Socialinių paslaugų finansavimo ir lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo (Irs.lt) > [žiūrėta 2023 12 01].
- Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo*, 2006 (galiojanti suvestinė redakcija 2023.09.17). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1–93. Prieiga per: <[A1-93 Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo \(Irs.lt\)](A1-93_Dėl_Socialinių_paslaugų_katalogo_patvirtinimo_(Irs.lt))> [žiūrėta 2023 12 01].
- Dzemydaitė, G.; Pupkutė, A., 2016. Valstybės biudžeto formavimo principų įgyvendinimas: teisiniai ir ekonominiai aspektai. *Socialinių mokslų studijos*. 8(2), 209–223. <https://doi.org/10.13165/SMS-16-8-2-04>.
- Fisher, R., C., 2022. *State and Local Public Finance*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003030645>.
- Gečienė, J., 2023. *Socialinių paslaugų organizacijų atsparumas Lietuvos regionų socialinio tvarumo kontekste*. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per: <<https://vb.mruni.eu/object/elaba:186890875/>>.

Gudžinskienė, V.; Gečienė, J., 2018. Socialinės globos paslaugas teikiančių įstaigų vadovų požiūris į teikiamų paslaugų kokybę. *Socialinis darbas*. 16(2), 165–189. Prieiga per: <<https://ojs.mruni.eu/ojs/social-inquiry-into-well-being/article/view/4906>>.

Kudukytė-Gasperė, R., 2023. *Integruotų sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų organizavimo modelis Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per: <<https://vb.mruni.eu/object/elaba:163621805/>>.

Levišauskaitė, K.; Rūškys, G., 2003. *Valstybės finansai*. Kaunas: VDU.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006 (galiojanti suvestinė redakcija 2023.12.31–2024.06.30). Nr. X–493 Prieiga per: <X-493 Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (Irs.lt) > [žiūrėta 2023 12 01].

Marcinkevičiūtė, L.; Petrauskaitė R., 2007. Socialinių paslaugų teikimo tobulinimo aktualijos kaimiškose seniūnijose. *Viešoji politika ir administravimas*. 21, 28–37. Prieiga per: <<https://www.lituanistika.lt/content/12525>>.

Menifield, Ch. E., 2020. *The Basics of Public Budgeting and Financial Management. A Handbook for Academics and Practitioners*. Hamilton Books.

Senda, A.; Skačkusienė, I., 2014. Veiksnių, turinčių įtakos nacionalinio biudžeto balansui, tyrimas. *Mokslas–Lietuvos ateitis*. 6(1), 49–55. <https://doi.org/10.3846/mla.2014.07>.

Skačkusienė, I., 2012. *Valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamos*. Vilnius: Technika.

Socialinių paslaugų teikimas ir jų atitiktis gyventojų poreikiams savivaldybėse, 2021. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Tyrimo ataskaita. Prieiga per: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/SP%20TYRIMO%20ATASKAITA_2021.pdf>.

Ščepkauskaitė, K. (2013). Socialinių paslaugų administravimas: Šiaulių rajono savivaldybės atvejis. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos*. 277–285. Prieiga per: <<https://www.lituanistika.lt/content/49343>>.

Žalimienė, L., 2003. *Socialinės paslaugos*. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Žalimienė, L., 2006. Nauji iššūkiai socialinių paslaugų plėtrai – mišrios socialinių paslaugų rinkos kūrimas. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. 3, 139–147. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2006.3.8582>

Žalimienė, L., 2020. From a soviet paternalistic to the market model in personal social services in Lithuania. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. 21, 86–95. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2020.24>.

Žalimienė, L.; Junevičienė, J.; Blažienė, I.; Miežienė, R., 2019. *Lūkesčiai dėl globos senatvėje: socialinės paslaugos ir jų organizacinės formos*. Mokslo studija. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Prieiga per: <https://www.lstc.lt/wp-content/uploads/2020/01/Lukesciai_del_globos_senatveje.pdf>.

Žalimienė, L.; Lazutka, R., 2009. Socialinės globos paslaugos Lietuvoje: nuo hierarchinio prie mišrios globos ekonomikos modelio. *Pinigų studijos*, (2), 22–36. Prieiga per: <<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367171279748/>>.

Renata Miškinienė: Vilniaus universiteto, Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto bakalaurė, apskaitos specialistė. Mokslinių interesų sritys: viešojo sektoriaus apskaita ir biudžeto rengimas.

Renata Miškinienė: Bachelor from Faculty of Economics and Business Administration, Vilnius University, Accountant. Research interests: public sector accounting and budgeting.

Andželika Nariūnaitė: Vilniaus universiteto, Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto bakalaurantė. Mokslinių interesų sritys: viešojo sektoriaus apskaita, valdymo apskaita.

Andželika Nariūnaitė: Bachelor student of Faculty of Economics and Business Administration, Vilnius University. Research areas: public sector accounting and budgeting, management accounting.

Katažyna Basiulis: Vilniaus universiteto, Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto bakalaurantė. Mokslinių interesų sritys: viešojo sektoriaus apskaita, valdymo apskaita.

Katažyna Basiulis: Bachelor student of Faculty of Economics and Business Administration, Vilnius University. Research areas: public sector accounting and budgeting, management accounting.

Milda Straigė: Vilniaus universiteto, Ekonomikos ir verslo administravimo fakulteto magistrantė. Mokslinių interesų sritys: finansinė apskaita ir analizė.

Milda Straigė: Master student of Faculty of Economics and Business Administration, Vilnius University. Research areas: financial accounting and financial analysis.